

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง แนวทางการลดโรคฟันผุในเด็กก่อนวัยเรียน
ในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน

จัดทำโดย นายเฉลิมพงศ์ ตั้งวิจิตรสกุล

ตำแหน่ง ทันตแพทย์ชำนาญการ

กองทันตสาธารณสุข สำนักอนามัย

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารมหานครระดับต้น รุ่นที่ ๒๐
สถาบันพัฒนาข้าราชการกรุงเทพมหานคร
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๗

บทสรุปผู้บริหาร

(Executive Summary)

ตามแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ๑๒ ปี ระยะที่ ๒ (พ.ศ.255๖-255๙) ยุทธศาสตร์ ที่ ๔ พัฒนากรุงเทพมหานครให้เป็นมหานครแห่งคุณภาพชีวิตที่ดี และมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๔.๓ การพัฒนาสุขภาพและสร้างสังคมแห่งสุขภาวะ และจากวิสัยทัศน์ของกองทันตสาธารณสุข “ประชาชน กทม. มีสุขภาพช่องปากที่ดี ทุกช่วงวัยของชีวิต” โดยมีเป้าประสงค์ที่จะทำให้ประชาชนกรุงเทพมหานครมีโรคฟันผุและโรคปริทันต์ลดลง สามารถดูแลสุขภาพช่องปากของตนเองได้

ด้วยสุขภาพช่องปากมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับสุขภาพร่างกาย จิตใจ คุณภาพชีวิต หากเกิดปัญหาสุขภาพช่องปากแล้วย่อมมีผลกระทบต่อสุขภาพโดยรวม จากการสำรวจสภาวะทันตสุขภาพแห่งชาติและการสำรวจสภาวะทันตสุขภาพของกองทันตสาธารณสุข สำนักอนามัย พบว่าอัตราการเกิดโรคฟันผุในเด็กก่อนวัยเรียนมีแนวโน้มสูงขึ้น ผลจากฟันผุทำให้เกิดความไม่สบาย ความเจ็บปวด บางกรณีอาจเกิดการติดเชื้อได้ มีปัญหาในการเคี้ยวอาหาร ผลกระทบต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย ผลกระทบต่อการเรียน ผลกระทบทางเศรษฐกิจของพ่อแม่ผู้ปกครอง ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการที่มีพฤติกรรมดูแลทำความสะอาดช่องปากที่ไม่ถูกต้อง พฤติกรรมการบริโภคที่ไม่เหมาะสม ดังนั้นการป้องกันหรือลดการเกิดโรคฟันผุในเด็กกลุ่มนี้จึงควรมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดูแลทำความสะอาดช่องปากและปรับพฤติกรรมการบริโภคให้ถูกต้องและเหมาะสม รวมถึงการดำเนินการด้านทันตกรรมป้องกันอื่นๆ เช่น การให้ฟลูออไรด์เสริม การเคลือบหลุมร่องฟัน เป็นต้น

จากปัญหาดังกล่าวผู้ศึกษาจึงได้เสนอแนวทางการลดโรคฟันผุในเด็กก่อนวัยเรียน ในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กมีอนามัยช่องปากที่ดีขึ้น ลดอัตราการเกิดโรคฟันผุ และเพื่อให้ครูพี่เลี้ยงหรือผู้ดูแลเด็กมีความรู้ สามารถให้การดูแลทันตสุขภาพของเด็กก่อนวัยเรียนได้ถูกต้องและเหมาะสม โดยมีเป้าหมายให้ครูพี่เลี้ยงทุกคนในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน (Day care) ที่ศูนย์บริการสาธารณสุขทั้ง ๑๒ แห่งได้รับความรู้และสามารถให้การดูแลสุขภาพช่องปากของเด็กได้ และร้อยละ ๕๐ ของเด็กก่อนวัยเรียนในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันทั้ง 12 แห่ง ได้มีการแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน ในส่วนของการดำเนินการได้มีการประสานงานกับทันตแพทย์ที่ศูนย์บริการสาธารณสุขทั้ง 12 แห่งที่มีสถานรับเลี้ยงเด็กตั้งอยู่ โดยมีการดำเนินกิจกรรมการตรวจสภาวะช่องปากโดยทันตแพทย์และครูพี่เลี้ยงในสถานรับเลี้ยงเด็กนั้นๆ และกิจกรรมการแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ สำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ต้องอาศัยปัจจัยอื่นๆ สนับสนุน เช่น ความร่วมมือของผู้ปกครองในการดูแลสุขภาพช่องปากของเด็กอย่างสม่ำเสมอ การควบคุมกำกับและติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตามมาตรการในการส่งเสริมทันตสุขภาพและป้องกันโรค โดยเฉพาะโรคฟันผุ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในเด็กก่อนวัยเรียนควรมองเป็นองค์รวม เชื่อมโยงกับการส่งเสริมสุขภาพโดยรวมด้วย ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระดับกองและศูนย์บริการสาธารณสุข จึงควรบูรณาการงานส่งเสริมสุขภาพร่วมกัน และเพื่อให้แนวทางการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคเกิดความต่อเนื่องยั่งยืน จึงควรนำข้อกำหนดแนวทางต่างๆ มาจัดทำเป็นมาตรฐานการปฏิบัติงานที่สถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน (Day care) ที่จำเป็นต้องมีและต่อไปอาจขยายผลไปสู่ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล

(Individual Study)

๑. ชื่อเรื่อง แนวทางการลดโรคฟันผุในเด็กก่อนวัยเรียน ในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน

๒. หลักการและเหตุผล

ตามแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ๑๒ ปี ระยะที่ ๒ (พ.ศ.255๖-255๙) ยุทธศาสตร์ที่ ๔ พัฒนากทม.ให้เป็นมหานครแห่งคุณภาพชีวิตที่ดีและมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๔.๓ การพัฒนาสุขภาพและสร้างสังคมแห่งสุขภาวะ จากวิสัยทัศน์ของสำนักอนามัย “ประชาชนมีสุขภาพดี ใส่ใจสุขภาพ เข้าถึงระบบบริการที่ได้มาตรฐาน เน้นการมีส่วนร่วมของ ภาคีและเครือข่าย” และวิสัยทัศน์ของกองทันตสาธารณสุข “ประชาชน กทม. มีสุขภาพช่องปากที่ดี ทุกช่วงวัยของชีวิต” โดยมีเป้าประสงค์ที่จะทำให้ประชาชนกรุงเทพมหานครมีโรคฟันผุและโรคปริทันต์ ลดลง สามารถดูแลสุขภาพช่องปากของตนเองได้

โรคฟันผุในฟันน้ำนมเป็นปัญหาสุขภาพที่สำคัญของเด็กในหลายๆ ประเทศรวมถึงเด็กไทย โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กก่อนวัยเรียน จากการสำรวจสถานะทันตสุขภาพแห่งชาติครั้งที่ ๖ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๐ พบว่าในเด็กกลุ่มอายุ ๓ ปี ซึ่งเป็นช่วงที่ฟันน้ำนมขึ้นครบ ๒๐ ซี่ในปากพบเด็กเป็นโรคฟันผุร้อยละ ๖๑.๓๗ โดยมีค่าเฉลี่ยผุ อุด ถอน ๓.๒๑ ซึ่งต่อคน ในเด็กกลุ่มอายุ ๕ ปี เป็นโรคฟันผุร้อยละ ๘๐.๖๔ โดยมีค่าเฉลี่ยผุ อุด ถอน ๕.๔๓ ซึ่งต่อคน โดยฟันน้ำนมที่ผุเกือบทั้งหมดตรวจพบว่าเป็นฟันที่ยังไม่ได้รับการรักษา ในกลุ่มอายุ ๓ ปี ที่ฟันน้ำนมเพิ่งขึ้นครบเป็นเด็กที่จำเป็นต้องถอนฟันร้อยละ ๑๒.๒ และจากการสำรวจของกองทันตสาธารณสุข สำนักอนามัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๔ พบว่าเด็กกลุ่ม อายุ ๓ ปี พบอัตราการเกิดโรคฟันผุสูงขึ้นเป็นร้อยละ ๖๑.๗ ค่าเฉลี่ยผุ อุด ถอน ๓.๖๘ ซึ่งต่อคน แสดงให้เห็นถึงการที่รุนแรงตั้งแต่อายุน้อย ซึ่งการรักษาทำได้ยากเนื่องจากการให้ความร่วมมือในการรักษาของเด็กในวัยนี้ มีน้อย

เป็นที่ทราบกันดีว่าหน้าที่ของฟันน้ำนมนอกจากใช้ในการบดเคี้ยว ช่วยในการออกเสียงและความสวยงามแล้วยังมีความสำคัญในการเป็นแนวนำทางการขึ้นให้กับฟันแท้และยังมีความสำคัญในการเจริญเติบโตของขากรรไกรและใบหน้า สุขภาพช่องปากของเด็กก่อนวัยเรียนจึงเป็นเรื่องสำคัญ ผลเสียที่เห็นได้ชัดคือหากเด็กเล็กมีฟันผุในระดับที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดหรือมีการติดเชื้อของฟันจะมีผลกระทบต่อสุขภาพโดยรวมของเด็ก อาทิ การมีพัฒนาการทางด้านร่างกายต่ำกว่าปกติ เนื่องจากไม่สามารถรับประทานอาหารได้ตามปกติ การมีความเจ็บปวดทำให้รบกวนการนอนส่งผลต่อการหลั่งฮอร์โมนที่ควบคุมการเจริญเติบโตของร่างกายทำให้มีผลต่อพัฒนาการของเด็กในที่สุด

สาเหตุของการเกิดโรคฟันผุในเด็กก่อนวัยเรียน ส่วนใหญ่มาจากพฤติกรรมการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะเรื่องการทำความสะอาดในช่องปากและการเลือกรับประทานอาหาร เนื่องจาก

ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลเด็กยังมีทัศนคติและความรู้เรื่องฟันน้ำนมผุในบุตรหลานที่ไม่ถูกต้อง คิดว่าการที่ฟันน้ำนมผุนั้นเป็นเรื่องปกติที่พบได้ในเด็กเล็ก และยังมีผู้ปกครองบางส่วนที่ยังเข้าไม่ถึงบริการ อีกทั้งเด็กก็ยังไม่สามารถทำความสะอาดด้วยตนเองได้

ดังนั้นแนวทางการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคในช่องปากในกลุ่มเด็กก่อนวัยเรียน คือการลดเชื้อโรคในช่องปากโดยการทำความสะอาดช่องปาก การควบคุมอาหารโดยเฉพาะอาหารหวานและการใช้ฟลูออไรด์เสริม จะเห็นได้ว่าการป้องกันสาเหตุการเกิดโรคนั้นสามารถดำเนินการได้โดยตรงจากครอบครัว ครูพี่เลี้ยงหรือผู้ดูแลเด็ก ในขณะที่ทันตบุคลากรก็ควรให้ความสำคัญต่อกิจกรรมส่งเสริมและป้องกันโรคควบคู่ไปกับการรักษา โดยมุ่งเน้นการให้ความรู้แก่พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูพี่เลี้ยงหรือผู้ดูแลเด็ก เพื่อสร้างทัศนคติและความรู้ในการดูแลทันตสุขภาพของเด็กก่อนวัยเรียนได้อย่างเหมาะสม รวมถึงให้บริการตรวจเช็คสุขภาพช่องปากของเด็กอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะช่วยให้พบโรคฟันผุระยะแรกเริ่ม สามารถรักษาได้โดยไม่ยุ่งยาก ไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการรักษา

๓. วัตถุประสงค์

๓.๑ เพื่อให้เด็กมีอนามัยช่องปากที่ดีขึ้น ลดอัตราการเกิดโรคฟันผุในเด็กก่อนวัยเรียน ในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน

๓.๒ เพื่อให้ครูพี่เลี้ยงหรือผู้ดูแลเด็กมีความรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสมในการดูแลทันตสุขภาพของเด็กก่อนวัยเรียนได้

๓.๓ เพื่อให้ครูพี่เลี้ยงหรือผู้ดูแลเด็กสามารถให้การดูแลทันตสุขภาพของเด็กได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและต่อเนื่อง

๔. เป้าหมาย

๔.๑ ครูพี่เลี้ยงทุกคนในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน (Day care) ที่ศูนย์บริการสาธารณสุขทั้ง ๑๒ แห่งได้รับความรู้และสามารถให้การดูแลสุขภาพช่องปากได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

๔.๒ ร้อยละ ๕๐ ของเด็กก่อนวัยเรียนในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันทั้ง 12 แห่ง ได้มีการแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน

๔.๓ ร้อยละ ๘๐ ของเด็กก่อนวัยเรียนในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันทั้ง ๑๒ แห่ง ได้รับการตรวจฟัน

๕. ปัจจัยความสำเร็จ

๕.๑ การนำ SWOT Analysis มาใช้ในการวิเคราะห์สภาพปัญหา ค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เพื่อวางแผน กำหนดแนวทางในการลดโรคฟันผุในเด็กก่อนวัย

ปัจจัยภายใน	
จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
1. ผู้บริหารสำนักอนามัย / กองทันตสาธารณสุข เห็นความสำคัญ ได้กำหนดเป็นนโยบายและให้การสนับสนุน 2. ที่ตั้งของสถานรับเลี้ยงเด็กอยู่ภายในศูนย์บริการสาธารณสุขทำให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ	๑. ครูพี่เลี้ยงในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันมีภาระหน้าที่ในการดูแลเด็กมาก ๒. ครูพี่เลี้ยงยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพช่องปากที่ในเด็กก่อนวัยเรียน

ปัจจัยภายใน	
จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
๓. ได้รับความร่วมมือจากครูพี่เลี้ยงหรือผู้ดูแลเด็กที่สถานรับเลี้ยงเด็ก ๔. การมีทันตแพทย์ที่ศูนย์บริการสาธารณสุขทุกแห่งที่มีสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน ทำให้การควบคุมกำกับติดตามประเมินผลทำได้สะดวกยิ่งขึ้น	๓. วัสดุอุปกรณ์มีไม่เพียงพอต่อความต้องการเนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ ๔. จำนวนทันตบุคลากรที่มีอย่างจำกัด ไม่สามารถให้บริการได้ครอบคลุมกับกลุ่มเป้าหมาย

ปัจจัยภายนอก	
โอกาส (Opportunity)	อุปสรรค (Threat)
๑. สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติให้การสนับสนุนงบประมาณ ๒. มีเครือข่ายที่ประสานงานได้ง่าย เพราะสังกัดหน่วยงานกรุงเทพมหานครเช่นเดียวกันและทำงานร่วมกันเป็นประจำ ๓. เป็นบริการที่ให้กับเด็กโดยไม่คิดค่าบริการ ทำให้ผู้ปกครองให้ความร่วมมือ ยินยอม ๔. ให้เด็กมารับบริการมากขึ้น ๕. มีแผนที่จะบูรณาการงานด้านการส่งเสริมทันตสุขภาพกับงานส่งเสริมสุขภาพในเด็กก่อนวัยเรียนร่วมกับกองสร้างเสริมสุขภาพสำนักอนามัย	๑. ต้องได้รับการอนุญาตจากผู้ปกครองเท่านั้น จึงจะสามารถให้บริการได้ ทำให้เด็กที่ผู้ปกครองไม่อนุญาตไม่สามารถให้บริการได้ ๒. ด้วยสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน ผู้ปกครองมีภาระในการทำงานเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว ผู้ปกครอง ไม่มีเวลาที่จะดูแลทันตสุขภาพของลูก และยังไม่เห็นความสำคัญ ขาดความตระหนักและไม่มีความรู้ในการดูแลทันตสุขภาพอย่างเหมาะสมและเพียงพอ ๓. ผู้ปกครองต้องทำงาน ทำให้ไม่มีเวลาพาเด็กมารับบริการรักษาอย่างต่อเนื่อง ๔. ต้องอาศัยความร่วมมือของเด็กในการให้บริการ ๕. ปริมาณเด็กก่อนวัยเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายมีจำนวนมาก

๕.๒ ความร่วมมือของผู้ปกครองและครูพี่เลี้ยง ในการดูแลให้มีการแปรงฟันสม่ำเสมอ รวมถึงการเลือกบริโภคอาหารที่เหมาะสม

๕.๓ ผู้ปกครอง ครูพี่เลี้ยงมีการดูแลทันตสุขภาพของเด็กในความดูแลอย่างต่อเนื่อง

๕.๔ การวางแผนที่ดีและมีประสิทธิภาพ

๕.๕ การควบคุมกำกับ ติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดย ทันตบุคลากรที่ศูนย์บริการสาธารณสุข ที่มีสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันตั้งอยู่ เพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนา

๕.๖ การได้รับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์อย่างเพียงพอ

๕.๗ การทำงานเป็นทีม และการมีส่วนร่วมของบุคลากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินกิจกรรมตามแนวทางที่ได้มีการวางแผนร่วมกัน

๖. ภารกิจที่ดำเนินการ

ขั้นเตรียมการ

๑. ประชุมปรึกษาหารือหรือทบทวนขั้นตอนบุคลากรจากศูนย์บริการสาธารณสุขที่มีสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันตั้งอยู่ เพื่อระดมความคิดเห็นหาแนวทางการดำเนินการในการที่จะทำให้อัตราการเกิดโรคฟันผุในเด็กลดลง
๒. ประชุมคณะทำงานเพื่อจัดทำแผนการให้บริการ/ดำเนินกิจกรรมที่สถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน
๓. จัดทำแบบบันทึกขออนุญาตผู้ปกครอง แบบบันทึกผลการตรวจสภาวะช่องปากและใบแจ้งผลการตรวจกับผู้ปกครองเพื่อให้ผู้ปกครองรับทราบ
๔. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ ในการดำเนินกิจกรรมตามแนวทางที่กำหนด

ขั้นดำเนินการ

๑. กำหนดเป้าหมายเป็นครูพี่เลี้ยงหรือผู้ดูแลเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันทุกคน จากศูนย์บริการสาธารณสุข ๑๒ แห่ง ได้แก่
 - ศูนย์บริการสาธารณสุข 3 บางซื่อ
 - ศูนย์บริการสาธารณสุข 5 จุฬาลงกรณ์
 - ศูนย์บริการสาธารณสุข 7 บุญมี ปุรุราชรังสรรค์
 - ศูนย์บริการสาธารณสุข 8 บุญรอด รุ่งเรือง
 - ศูนย์บริการสาธารณสุข 15 ลาดพร้าว
 - ศูนย์บริการสาธารณสุข 16 ลุมพินี
 - ศูนย์บริการสาธารณสุข 17 ประชานิเวศน์
 - ศูนย์บริการสาธารณสุข 24 บางเขน
 - ศูนย์บริการสาธารณสุข 27 จันทรมิม ไพบูลย์
 - ศูนย์บริการสาธารณสุข 35 หัวหมาก
 - ศูนย์บริการสาธารณสุข 42 ถนนทองลิมา
 - ศูนย์บริการสาธารณสุข 50 บึงกุ่ม
๒. ประสานงานกับทางศูนย์บริการสาธารณสุขในการดำเนินงาน และขออนุญาตผู้ปกครอง
๓. กำหนดรูปแบบกิจกรรมที่จะดำเนินการที่สถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน และทำความเข้าใจเกี่ยวกับทันตแพทย์จากศูนย์บริการสาธารณสุขที่มีสถานรับเลี้ยงเด็กตั้งอยู่ โดยให้ทันตแพทย์จากแต่ละศูนย์ฯ เป็นผู้ประสานงานกับทันตบุคลากรในทีมที่ศูนย์ฯ และเป็นผู้ให้ความรู้แก่ครูพี่เลี้ยงหรือผู้ดูแลเด็ก พร้อมทั้งสาธิตวิธีการตรวจฟันอย่างง่าย สามารถทำได้ด้วยตนเอง และให้ครูพี่เลี้ยงได้ทดลองปฏิบัติด้วยเพื่อความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ได้มีการกำหนดหัวข้อ

เรื่องที่จะให้ความรู้แก่ครูพี่เลี้ยงให้เหมือนกัน ซึ่งประกอบด้วยเรื่อง

- ความสำคัญของฟันน้ำนม
- การตรวจฟันโดยครูพี่เลี้ยง
- วิธีการแปรงฟันที่ถูกต้อง
- โภชนาการ

สำหรับกิจกรรมต่างๆ ที่ได้กำหนดมีดังนี้

1. กิจกรรมการตรวจฟันโดยทันตแพทย์

1.๑ ประสานงานกับครูพี่เลี้ยงหรือผู้ดูแลสถานรับเลี้ยงเด็กทุกคนเพื่อชี้แจงเกี่ยวกับวิธีการตรวจฟันเด็ก

1.๒ แจกแบบการตรวจฟัน และหนังสือขออนุญาตผู้ปกครอง ให้กับครูพี่เลี้ยง เพื่อให้ครูพี่เลี้ยงเด็ก ส่งหนังสือขออนุญาตผู้ปกครองเด็กก่อนที่จะให้บริการต่างๆ

๑.๓ ตรวจประเมินสภาวะช่องปากของเด็ก ๒ ครั้ง โดยใช้แบบตรวจสภาวะช่องปาก ระยะเวลาในการตรวจประเมินห่างกันประมาณ ๖ เดือน ซึ่งครั้งที่ 1 จะตรวจในเดือนตุลาคม ๒๕๕๗ และครั้งที่ ๒ จะตรวจในเดือนเมษายน ๒๕๕๘ โดยในการตรวจสภาวะช่องปากทั้ง ๒ ครั้งนั้นจะทำการประเมินความเสี่ยงต่อโรคฟันผุของเด็กไปพร้อมกัน และสำหรับเด็กที่มีความเสี่ยงในการเกิดโรคฟันผุ ทันตแพทย์ก็จะหาฟลูออไรด์วานิชเพื่อป้องกันฟันผุให้

๑.๔ แจงให้ผู้ปกครองทราบทันทีเมื่อตรวจพบปัญหาในช่องปากเด็ก เพื่อให้ผู้ปกครองจะได้รับพาเด็กมารับการรักษาที่ศูนย์ บริการสาธารณสุข หรือคลินิกใกล้บ้าน

2. กิจกรรมการลงบันทึกการตรวจฟันและสภาวะอนามัยช่องปากของเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันโดยครูพี่เลี้ยง

๒.๑ นำตารางบันทึกการตรวจฟันมอบให้กับครูพี่เลี้ยง

๒.๒ ครูพี่เลี้ยงได้รับทันตสุขศึกษาพร้อมทั้งวิธีการบันทึกผลการตรวจลงในแบบบันทึกการตรวจสุขภาพช่องปากจากทันตบุคลากร

2.๓ ครูพี่เลี้ยงจะต้องตรวจสุขภาพช่องปากเด็กเล็กอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง และสามารถลงในแบบบันทึกการตรวจฟันได้อย่างถูกต้อง และส่งแบบบันทึกผลให้ทันตบุคลากร ที่คลินิกทันตกรรม ศูนย์บริการสาธารณสุข ที่ดูแลรับผิดชอบสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน

๓. กิจกรรมแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน โดยการ

๓.๑ สสำรวจสภาพแปรงสีฟันของเด็กทุกคนว่าอยู่ในสภาพที่เหมาะสมต่อการใช้งานหรือไม่

๓.๒ จัดเปลี่ยนแปรงสีฟันให้กับเด็กที่แปรงสีฟันหมดสภาพการใช้งานแล้ว และอธิบายถึงลักษณะแปรงสีฟันที่สมควรเปลี่ยนใหม่ให้ครูพี่เลี้ยงเข้าใจ

๓.๓ ให้เด็กนักเรียนเข้าแถวลองแปรงฟันให้ดู เพื่อสังเกตดูวิธีการแปรงฟัน ของเด็กว่ายังถูกต้องหรือไม่ ทันตบุคลากรจะแนะนำวิธีการแปรงฟันที่ถูกต้องเหมาะสมโดยใช้หุ่นสาธิต รวมทั้งให้ครูพี่เลี้ยงร่วมฝึกปฏิบัติด้วย

๓.๔ จัดการสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการดูแลสุขภาพช่องปากได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดเตรียมสถานที่สำหรับให้เด็กแปรงฟัน เปิดเพลงที่มีเนื้อหาชวนให้เด็กแปรงฟัน

๓.๕ กิจกรรมแปรงฟันหลังอาหารกลางวันจะมีการควบคุมกำกับโดยใช้แบบบันทึก
ติดตามกิจกรรมแปรงฟัน

ขั้นติดตามประเมินผล

๑. ให้ครูพี่เลี้ยงทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการอบรม
๒. นำผลตรวจประเมินสภาวะช่องปากทั้ง ๒ ครั้ง มาคำนวณหาอัตราชุกของการเกิดโรคฟันผุ และค่าเฉลี่ย ผุ ถอน อุด (DMFT)
๓. การควบคุมกำกับกิจกรรมการแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน ทันตบุคลากรที่ศูนย์ฯ
จะเป็นผู้ติดตาม ควบคุมกำกับให้มีการดำเนินกิจกรรมตามที่ได้มีการตกลงกันไว้ โดยจะเข้าไปตรวจ
เยี่ยมครูพี่เลี้ยงทุก ๒ สัปดาห์
๔. สรุปผลการดำเนินกิจกรรม นำเสนอผู้บริหาร

๗. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

๗.๑ ผู้บริหารองค์กรระดับสำนักและระดับกอง ผู้อำนวยการศูนย์บริการสาธารณสุข
มีบทบาทสำคัญในการมอบนโยบาย ให้การสนับสนุนการดำเนินงานกิจกรรม/โครงการ รวมถึงการให้
คำปรึกษา ข้อชี้แนะให้การดำเนินกิจกรรมโครงการประสบผลสำเร็จ

๗.๒ ทันตบุคลากรประจำศูนย์บริการสาธารณสุข มีบทบาทสำคัญในการนำแนวทาง
หรือแผนงานกิจกรรมต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ไปปฏิบัติ และยังมีหน้าที่สำคัญในการควบคุมกำกับ ติดตาม
ครูพี่เลี้ยงให้ดำเนินกิจกรรมตามกำหนดเป็นระยะๆ และทันตแพทย์ที่ศูนย์บริการสาธารณสุขยังมีส่วน
ช่วยให้บริการบำบัดรักษาแก่เด็กที่มีปัญหาสุขภาพช่องปาก ทำให้เด็กกลุ่มที่สถานรับเลี้ยงเด็กมีโอกาส
เข้าถึงบริการได้มากขึ้น สะดวกขึ้น

๗.๓ ครูพี่เลี้ยงหรือผู้ดูแลเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน ถือเป็นเครือข่ายสำคัญใน
การส่งเสริมทันตสุขภาพและป้องกันโรคในเด็กก่อนวัยเรียน มีบทบาทหน้าที่ในการช่วยดูแลเด็กให้มีทันต
สุขภาพที่ดี หากครูพี่เลี้ยงได้รับความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพช่องปากอย่างถูกต้องและเหมาะสม
กับเด็กก็จะช่วยให้เด็กมีสุขภาพโดยรวมดีด้วย

๘. ระยะเวลาการดำเนินการ

ตุลาคม ๒๕๕๗ - เมษายน ๒๕๕๘

๙. แนวทางการประเมิน

- ๙.๑ ตัวชี้วัดความสำเร็จ
 - ระดับผลผลิต (Output)
 ๑. ครูพี่เลี้ยงทุกคนในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน มีความรู้ในการดูแลทันตสุขภาพ
เพิ่มขึ้นร้อยละ ๘๐
 ๒. ร้อยละ ๘๐ ของเด็กก่อนวัยเรียนในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน ของศูนย์บริการ
สาธารณสุขได้รับการตรวจฟัน
 ๓. ร้อยละ ๕๐ ของเด็กก่อนวัยเรียนในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน (Day care)
มีสภาวะอนามัยช่องปากที่ดีขึ้น

- ระดับผลลัพธ์ (Outcome)

อัตราการเกิดโรคฟันผุในฟันน้ำนมของเด็กก่อนวัยเรียนในสถานรับเลี้ยงเด็ก
กลางวันลดลงร้อยละ ๕

๙.๒ วิธีการประเมินผล

- ให้ครูพี่เลี้ยงทำแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการอบรม
- ตรวจสอบประเมินสภาวะช่องปาก ๒ ครั้ง นำมาคำนวณหาอัตราชุกของการเกิด

โรคฟันผุและค่าเฉลี่ย ผุ ถอน อุด (DMFT)

๙.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล

- แบบสอบถามความรู้
- แบบบันทึกผลการตรวจสภาวะช่องปาก

๑๐. ข้อเสนอแนะ

๑๐.๑ มาตรการในการส่งเสริมทันตสุขภาพและป้องกันโรค โดยเฉพาะโรคฟันผุซึ่งเป็น
ปัญหาสำคัญในเด็กก่อนวัยเรียน ควรมองเป็นองค์รวมเชื่อมโยงกับการส่งเสริมสุขภาพโดยรวมด้วย
ดังนั้นผู้บริหารองค์กร ควรจะมอบนโยบายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องระดับกองและศูนย์บริการสาธารณสุข
ได้บูรณาการงานส่งเสริมสุขภาพพร้อมกัน

๑๐.๒ เพื่อให้แนวทางการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคเกิดความต่อเนื่อง ยั่งยืน
จึงเห็นว่าควรนำข้อกำหนดแนวทางต่างๆ มาจัดทำเป็นมาตรฐานการปฏิบัติงานที่สถานรับเลี้ยงเด็ก
กลางวัน (Day care) จำเป็นต้องมีและต่อไปอาจขยายผลไปสู่ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน

๑๐.๓ ควรทำการศึกษา รวบรวมปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการ และนำไป
ปรับให้เหมาะสมตามบริบทของแต่ละพื้นที่ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการลดโรคฟันผุ ในเด็กก่อนวัยเรียน

แผนปฏิบัติการ (Action Plan)
 แนวทางการลดโรคฟันผุในเด็กก่อนวัยเรียน ในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน

รายละเอียดงาน / กิจกรรม	ผลที่คาดหวัง	ผู้รับผิดชอบ	ระยะเวลาดำเนินการ
ขั้นเตรียมการ			
๑. ประชุมปรึกษาหารือทีมทันตบุคลากรจากศูนย์บริการสาธารณสุข		ทันตบุคลากรที่ร่วมเป็น คณะทำงาน	ตุลาคม ๒๕๕๗
๒. ประชุมคณะทำงานเพื่อจัดทำแผนงาน แนวทาง	แนวทางการดำเนินการเพื่อลดโรค ฟันผุ	คณะทำงาน	ตุลาคม ๒๕๕๗
๓. จัดทำแบบบันทึกต่างๆ	เครื่องมือ	ผู้ทำการศึกษา	ตุลาคม ๒๕๕๗
๔. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ ในการดำเนิน กิจกรรมตามแนวทางที่กำหนด		ผู้ทำการศึกษา	ตุลาคม ๒๕๕๗
ขั้นดำเนินการ			
๑. กำหนดเป้าหมาย		ทันตบุคลากรที่ร่วมเป็น คณะทำงาน	ตุลาคม ๒๕๕๗
๒. ประสานงานกับทางศูนย์บริการสาธารณสุขในการ ดำเนินงาน และขออนุญาตผู้ปกครอง			
๓. กำหนดรูปแบบกิจกรรมที่จะดำเนินการที่สถานรับ เลี้ยงเด็กกลางวัน	กิจกรรมที่จะดำเนินการ	คณะทำงาน	ตุลาคม ๒๕๕๗
๔. ดำเนินกิจกรรมอบรมให้ความรู้และฝึกปฏิบัติแก่ครู พี่เลี้ยง	ครูพี่เลี้ยงมีความรู้ที่ถูกต้อง เหมาะสมและ สามารถปฏิบัติได้		

รายละเอียดงาน / กิจกรรม	ผลที่คาดหวัง	ผู้รับผิดชอบ	ระยะเวลาดำเนินการ
๕. กิจกรรมการลงบันทึกการตรวจฟันและสถานะอนามัยช่องปากของเด็ก	ครูพี่เลี้ยงสามารถตรวจฟันและลงบันทึกผลตรวจได้	ทันตบุคลากรและครูพี่เลี้ยง	พฤศจิกายน ๒๕๕๗
๖. กิจกรรมการตรวจฟันโดยทันตแพทย์)ครั้งที่ ๑(สถานะช่องปากของเด็ก ครั้งที่ ๑	ทันตบุคลากรและคณะทำงาน	พฤศจิกายน ๒๕๕๗
๗. กิจกรรมแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน	เด็กในสถานรับเลี้ยงมีอนามัยช่องปากที่ดี	ทันตบุคลากรและครูพี่เลี้ยง	พฤศจิกายน ๒๕๕๗ - มีนาคม ๑๕๕๘
๘ .กิจกรรมการตรวจฟันโดยทันตแพทย์)ครั้งที่ ๒(สถานะช่องปากของเด็ก ครั้งที่ ๒	ทันตบุคลากรและคณะทำงาน	เมษายน ๒๕๕๘
ขั้นติดตามประเมินผล			
๑. ควบคุมกำกับกิจกรรมการแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน	การดำเนินกิจกรรมปฏิบัติได้ตามแผน	ทันตบุคลากรและคณะทำงาน	พฤศจิกายน ๒๕๕๗ - มีนาคม ๑๕๕๘
๒. สรุปผลกิจกรรม นำเสนอผู้บริหาร	ดำเนินกิจกรรมสำเร็จ บรรลุตัวชี้วัดโรคฟันผุในเด็กก่อนวัยเรียนลดลง	ผู้ทำการศึกษา	เมษายน ๒๕๕๘

ภาคผนวก

แบบสอบถามความรู้สำหรับครูพี่เลี้ยง/ผู้ดูแลเด็ก

ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพช่องปาก	ใช่	ไม่ใช่
๑. เด็กจะมีฟันน้ำนมซี่แรก ในช่วงอายุ ๖-๘ เดือน		
๒. เด็กจะมีฟันขึ้นครบในช่วงอายุระหว่าง ๒-๓ ปี		
๓. เด็กควรเริ่มแปรงฟัน เมื่อมีฟันน้ำนมขึ้นครบ		
๔. การแปรงฟันแรงๆ ทำให้ฟันสะอาดมากขึ้น		
๕. การแปรงฟันควรใช้ระยะเวลาอย่างน้อย ๒ นาทีขึ้นไป		
๖. เด็กควรได้รับการแปรงฟันวันละ ๓ ครั้ง คือ ในตอนเช้า หลังอาหารกลางวัน และก่อนนอน		
๗. ฟลูออไรด์ในยาสีฟันมีส่วนช่วยในการป้องกันฟันผุ		
๘. ฟันผุในระยะเริ่มต้นจะเกิดจุดขาวขุ่นหรือมีรอยดำ บนตัวฟัน		
๙. การดื่มนมรสจัดทำให้เกิดฟันผุได้น้อยกว่าการดื่มนมรสหวาน		
๑๐. การที่เด็กนอนหลับคาขวดนมเป็นประจำไม่ได้มีผลทำให้เด็กฟันผุ		
๑๑. การรับประทานอาหารที่มีแป้งและน้ำตาลสูง ทำให้เกิดโรคฟันผุได้ง่าย		
๑๒. ผู้ปกครองควรพาเด็กไปตรวจสุขภาพช่องปากอย่าง		

